

LAUSUNTO KANSALLISESTA MIENTERVEYSSTRATEGIASTA

Mielenterveyslinjaukset

Linjaus 1: Mielenterveys pääomana

Strategian painopisteet ovat tärkeitä ja hyvin valittuja. Kuitenkin, kuten työryhmän luonnoksessa todetaan, työ on keskeinen osa ihmisten hyvinvointia. Tästä huolimatta työllistyminen, työssä pysyminen ja työhön palaaminen on käsitelty strategiassa melko ohuesti. Keskitymme tässä lausunnossa työn ja työllisyyden näkökulmiin sekä järjestöjen rooliin.

Psykkisten sairauksien rooli on merkittävä, kun lasketaan sairauspoissaolojen ja työkyvyttömyyseläkkeiden aiheuttamia kustannuksia. On hyvä, että jo strategialuonnoksen johdannossa on asiaa käsitelty suojaavien tekijöiden ja riskitekijöiden kannalta. Linjauksen tavoitteissa olisi tärkeää nostaa esiin **työkyvyn arvioinnin** merkitys niin työhön pyrkimisessä kuin työsuhteen aikana. Tämä olisi toteuttavissa erityisesti kolmannen ehdotuksen kohdalla eli työpaikkojen mielenterveysosaamisen kasvattamisessa esimiestyössä, HR:ssä sekä henkilöstön edustajilla (luottamusmiehet ja työsuojeluvaltuutetut). Työpaikkojen varhaisen puuttumisen suunnitelmissa olisi aina oltava mukana myös työkyvyn arvioinnin ja tukemisen käytännön välineet.

Linjaus 2: Lasten ja nuorten mielenterveyden rakentuminen arjessa

Luonnoksessa todetaan, että mielenterveyden häiriöt vaikuttavat opiskelukykyyn. Erityistä tukea tarvitsevilla opiskelijoilla kriittinen elämänvaihe on valmistuminen ja opinnoista töihin siirtyminen. Ammatillisen koulutuksen reformin myötä tarve opiskelijoiden itseohjautuvuuteen on kasvanut. Koulutusopimukset sekä yhteistyö työelämän kanssa jo opintojen alusta lähtien voi tuottaa osalle opiskelijoista tuntuva huolta ja painetta. Opiskelijahuollon monialaisen yhteistyön ja resurssien lisäksi olisi turvattava **työ- ja uravalmennuksen osaaminen ja resurssit** opintojen ajaksi. On paljon oppimisympäristöjä, joissa kertyy tarvittavaa osaamista ja joissa kyetään samaan aikaan tukemaan erityistä tukea tarvitsevia. Oppimisen tunnustaminen jää edelleen oppilaitoksen tehtäväksi kuten kuuluu, mutta tuen kannalta tällä yhteistyöllä on merkittävä lisäarvo.

Linjaus nostaa esiin monia hyviä näkökulmia perheiden tukemisesta ja lasten kasvuolosuhteiden turvaamisesta. Pohja pitkäaikaissairaana tai vammaisen nuoren työelämäpolulle rakennetaan usein jo lapsuudessa kannustavassa, itsetuntoa tukevassa ilmapiirissä. Tämä on tärkeää, koska esim. pitkäaikaissairauteen ja vammaisuuteen liittyy usein kokemuksia ympäristön syrjivistä asenteista, jotka voivat lannistaa ja johtaa alisuoriutumiseen mm. opinnoissa.

Linjaus 3: Mielenterveysoikeudet

Linjauksessa ehdotetaan määritettäväksi ne toimenpiteet, missä mielenterveyden häiriöitä sairastavilla on oikeus osallistua opintoihin ja työhön opiskelu- ja työkykynsä puitteissa. Samassa kohdassa ehdotetaan, että laajennetaan ja vakiinnutetaan työelämäosallisuutta lisäävien toimintamallien käyttöä. Ehdotamme THL:n koordinoiman asiantuntijaryhmän ehdottaman **IPS-mallin** pilotointia mielenterveyskuntoutujien kohdalla (myös muilla kohderyhmillä laajemman ja vertailukelpoisen näytön saamiseksi) ja **tuetun työllistymisen työhönvalmennuksen** saatavuuden parantamista. Työhönvalmennuksella on tutkimuksellisesti osoitettua vaikuttavuutta sekä työhön pääsemisen että työssä pysymisen näkökulmasta.

Mielenterveys- ja päihdepalveluiden raja-aitaa tulee madaltaa. Linjauksen suosituksissa mainittu päihdetyön toimintaohjelma tulee tarpeeseen, sillä edelleen asiakkuus määritellään ongelman, ei tarpeen mukaan. Mielenterveys- ja päihdeongelmien samanaikaisuus aiheuttaa haasteita ja viiveitä asiakkaan tilanteen kokonaisvaltaisessa haltuunotossa. Monilla pitkäaikaisista sairauksista kärsivillä on keskimääräistä enemmän myös psyykkisiä häiriöitä ja tästä johtuen haasteita myös työelämään liittyvissä asioissa.

Linjaus 4: Ihmisen tarpeiden mukaiset, laaja-alaiset palvelut

Korostamme kuntoutustuen aikaisen **kuntoutussuunnitelman, monialaisen kuntoutuspalveluksen sekä ammatillisen työllistymistä edistävän kuntoutuksen** merkitystä. Luonnoksessa mainittu 24% palaaminen töihin kuntoutustuelta masennuksen jälkeen, voisi olla vielä suurempi, mikäli esim. työllistymistä edistävän ammatillisen kuntoutuksen palvelut otettaisiin laajamittaisemmin käyttöön ja nykyistä aiemmassa vaiheessa.

Palvelujen toteuttamiseksi on useita suunnitelmia. Suunnitelmat ovat hyvä apuväline, mutta niiden tulisi tukea toisiaan ja olla keskenään linjassa nykyistä paremmin, jotta sekä asiakkaan ymmärrys omista suunnitelmistaan ja työntekijöiden kokonaisuuden hallinta säilyvät.

Linjaus 5: Hyvä mielenterveysjohtaminen

Luonnoksessa on mainintoja useasta eri ohjelmasta, jota työryhmä ehdottaa perustettavaksi (työelämän ja hyvän mielenterveyden ohjelma, perheystävällisen työelämän ohjelma). Lisäksi hallitusohjelmassa on erityisesti osatyökykyisille henkilöille suunnattu työkykyohjelma. Myös työhyvinvointiohjelmaa valmistellaan. Sote-ohjelma-alueiden valtiosuushaku käynnistyy joulukuussa. Kaikki ohjelmat risteävät asiakkaan hyvinvoinnin varmistamisessa ja yksi tärkeä elementti on työelämä. Kyseessä on mittava mielenterveysjohtamisen kokonaisuus, jossa palvelujärjestelmän kehittäminen ja käytännön resurssien turvaaminen tulisi tarkastella selkeänä kokonaisuutena ja vastuiden jako tulee olla selkeä.

Mahdolliset muut huomiot ja kommentit

Kolmannen sektorin toimijoiden osaaminen on kattavaa ja ammattitaitoista. Tämä osaaminen olisi hyvä ottaa käyttöön, kun mielenterveysstrategia jalkautetaan maakuntiin. Järjestökenttä tulee ottaa mukaan mahdollisemman aikaisessa vaiheessa myös toimenpiteiden suunnitteluun, koska vain tällä tavoin kokemuksellinen asiantuntemus valuu strategiasta konkretiaan. Toiminta ruohonjuuritasolla matalan hierarkian organisaatioissa mahdollistaa monipuolisen ja yksilöllisen palveluvalikoiman ja toimintatavat ovat ketteriä, nopeisiin muutoksiin kykeneviä.

Vates-säätiö sr:n lausunnon valmisteluun ovat osallistuneet ja sitä ovat kommentoineet säätiön taustayhteisöistä Kuurojen palvelusäätiö, Kehitysvammaliitto, Epilepsialiitto ja Kokkotyösäätiö.

Helsingissä 25. päivänä lokakuuta 2019

Jaana Pakarinen
Toimitusjohtaja
Vates-säätiö sr